

Nr 240.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående bidrag till allmänna barnhuset; given Stockholms slott den 2 maj 1941.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Gustav Möller.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 2 maj 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller:

I skrivelse den 22 juli 1940 har *direktionen över allmänna barnhuset* anhållit om visst ekonomiskt bistånd från statens sida för barnhusets verksamhet. Innan jag närmare ingår på innehållet i skrivelsen vill jag i korthet omnämna två tidigare framställningar från direktionen om bidrag till barnhusets verksamhet.

Bihang till riksdagens protokoll 1941. 1 saml. Nr 240.

1034 41

Tidigare framställningar i ärendet.

I den förra av dessa framställningar — dagtecknad den 15 juni 1938 — omnämnde direktionen, att barnhusets räkenskaper för räkenskapsåren den 1 juli 1934—den 30 juni 1937 utvisat ett underskott å sammanlagt över 86,000 kronor, att underskottet för räkenskapsåret den 1 juli 1937—den 30 juni 1938 komme att utvisa en brist, som torde komma att icke understiga 50,000 kronor, samt att, under förutsättning av oförändrat understöd till länsförbunden för år 1938, barnhuset under räkenskapsåret den 1 juli 1938—den 30 juni 1939 komme att nödgas minska sitt kapital med ytterligare i runt tal 90,000 kronor. Underskotten vore huvudsakligen orsakade av det förändrade ränteläget, på grund av vilket barnhusets årsinkomster under vart och ett av de fyra senaste åren minskats med ungefär 100,000 kronor. Efter att hava omnämnt vissa ändamål, för vilka det enligt direktionens mening vore synnerligen önskvärt att kunna disponera något större belopp än tidigare, samt framhållit de menliga följderna av en beskränning av barnhusets bidrag till upptagnings- eller spädbarnshem hemställde direktionen, att barnhuset måtte av arvsfondsmedel beviljas största möjliga bidrag till täckande av den brist, som årligen uppkomme för uppehållande av barnhusets nuvarande verksamhet. — I yttrande över direktionens framställning anförde socialstyrelsen, att det vore ett för barnavården i riket mycket allvarligt problem, som upprullades genom allmänna barnhusets försämrade ekonomiska läge. Men då utvägen att anlita arvsfondens medel för täckande av barnhusets årliga underskott av skäl, som styrelsen närmare utvecklade, vore betänklig, föreslog socialstyrelsen, att understöd av statsmedel för budgetåret 1938/39 lämnades med 50,000 kronor. — Kungl. Maj:t meddelade beslut i ärendet den 12 januari 1939 och fann därvid ej skäl bifalla direktionens ansökning.

I direktionens andra framställning, som var dagtecknad den 17 januari 1939, hemställde direktionen, att, därest av principiella skäl bidrag från arvsfonden för täckande av den brist, som årligen uppkomme för uppehållande av barnhusets verksamhet, icke ansåges kunna beviljas, Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för täckande av bristen med andra medel. — Över denna framställning inhämtades yttranden av socialstyrelsen, socialvårdskommittén och statskontoret. — Socialvårdskommittén och socialstyrelsen tillstyrkte därvid, att ett belopp av 50,000 kronor ställdes till allmänna barnhusets förfogande för täckande av den för barnhuset uppkomna förlusten. — Statskontoret däremot förklarade, att ämbetsverket med hänsyn därtill att allmänna barnhusets ställning komme att bliva föremål för prövning av socialvårdskommittén ävensom med hänsyn till rådande krisläge icke kunde tillstyrka, att medel åskades hos riksdagen för täckande av den för barnhuset uppkomna bristen. — Vid anmälan av 1940 års statsverksproposition, femte huvudtiteln, punkten 75, förklarade jag mig vara nödsakad att, på i huvudsak de skäl, som åberopats av statskontoret, avstyrka direktionens framställning.

Jag vill i förevarande sammanhang vidare erinra om att av det å riksstaten för innevarande budgetår under femte huvudtiteln upptagna anslaget

å 115,900 kronor till bidrag till barnhusen enligt föreskrift av Kungl. Maj:t till allmänna barnhuset utgår ett belopp av 84,700 kronor. Härei ingå dels belopp, som äga natur av vederlag för gamla privilegier, dels vederlag för frångångna bötesandelar, dels ock slutligen ett belopp av 1,500 kronor (manufakturfondsmedel), som synes vara av vanligt anslags natur (se 1930 års statsverksprop., femte huvudtiteln sid. 183).

Direktionens framställning den 22 juli 1940.

I direktionens nu förevarande framställning den 22 juli 1940 hänvisas till en början till att det enligt 39 § reglementet den 21 november 1930 (nr 402) för allmänna barnhuset åligger direktionen att vid förvaltningen tillse, att barnhuset förbliver i oförminskat åtnjutande av alla dess tillhörigheter. Såsom i direktionens tidigare framställningar angivits hade emellertid barnhusets kapital årligen från och med den 1 juli 1934 minskats genom att dess utgifter varje år överstigit inkomsterna. Till den 1 juli 1940 utgjorde den sammanlagda minskningen 283,910 kronor 31 öre. Bokföringsmässigt uppginge dock minskningen icke till detta belopp. En år 1932 uppkommen större kursvinst vid försäljning av obligationer jämte vissa andra inkomster hade nämligen av direktionen med tanke på den då motsedda perioden av låga räntor icke tillagts kapitalkontot utan bokförts såsom en dispositionsfond. Därav hade de årliga förlusterna dittills täckts. Den 1 juli 1940 återstode av denna fond allenast 39,956 kronor 28 öre. Då utgifterna för det löpande budgetåret beräknades uppgå till 133,390 kronor utöver inkomsterna, beräknades således under året barnhusets kapitalkonto komma att minskas med 93,433 kronor 72 öre. I anslutning härtill åberopar direktionen följande tablå över beräknade inkomster och utgifter vid allmänna barnhuset under räkenskapsåret den 1 juli 1940—den 30 juni 1941:

TABLÅ

över beräknade inkomster och utgifter

vid allmänna barnhuset under räkenskapsåret $\frac{1}{7}$ 1940— $\frac{30}{6}$ 1941, utgörande ett sammandrag av direktionens för samma tid fastställda inkomst- och utgiftsstat.

Utgifter.

	Kronor
Understödsverksamhet:	
Allmänna omkostnader	12,000
Upptagningshem för äldre barn	160,000
» » späda barn	130,000
Resor till och från hemmen (barntransporter)	3,000
Förmedling av fosterbarnsvård:	
Ombudens löner	74,000
» resor (inkl. hyresbidrag 16,000)	78,000
Oförutsedda utgifter	18,000
Egna barnhem i Tureberg, Smedslätten och Söderbärke	68,000
Skyddslingar i fosterhem	22,000
Administration	53,000

	Kronor
Pensioner	32,000
Fastigheten Ebbagården	2,000
Diverse	3,000
	Kronor 655,000

Inkomster.

Statsbidrag, inklusive Malmö barnhusfond 26,750	111,450
Ränta å värdepapper efter avdrag av ränta å fonder samt avgift för bankförvar	316,000
Avkastning av tre fastigheter i Stockholm, efter avsättning	94,160
	521,610
Brist	133,390
	Kronor 655,000

Direktionen yttrar härefter:

För direktionen ter sig nu saken så att, därest Kungl. Maj:t ej ställer medel till förfogande för täckande av kapitalbrist eller ock förklarar att förenämnda bestämmelse i 39 § av barnhusets reglemente ej utgör hinder för direktionen att fullfölja sin verksamhet under budgetåret 1940/41 enligt den uppgjorda staten, direktionen måste vid beviljande av understöd för kalenderåret 1941 skära ned dessa så att kapitalbrist uteblir.

Den sista utvägen skulle emellertid innebära ett raserande av den organisation som barnhuset genom sin understödjande verksamhet skapat eller byggt ut. Barnavårdsombuden äro nämligen helt avlönade med medel, som barnhuset ställer till förfogande åt barnavårdsförbunden, och därest barnhemmens bidrag från barnhuset skulle beskåras med en tredjedel, vilket vore nödvändigt för undvikande av barnhusets kapitalförlust, skulle den dagavgift, som uttages av kommunerna för vård av barn, stiga till ett sådant belopp att kommunerna till barnavårdens skada ej anlidade barnhemmen. Detta har ock utvecklats och understrukits av socialstyrelsen i dess utlåtanden över direktionens tidigare framställningar. Jämväl socialvårdskommittén uttalar att det enligt dess förmenande icke bör komma ifråga att den av barnhuset utövade verksamheten inskränkes eller begränsas.

I fortsättningen upptager direktionen till bemötande de skäl, som anförts mot att bevilja bidrag till barnhuset av arvsfondsmedel samt kommer därvid till den slutsatsen, att ett tillfälligt anlåtande av sådana medel under den övergångsperiod, som förflöte innan socialvårdskommittén slutfört sin utredning om socialvården, icke kunde vara av sådan principiell betydelse att betänkligheter däremot kunde möta. Direktionen anhåller därför, att Kungl. Maj:t måtte av arvsfondsmedel bereda barnhuset täckning för den brist, som under budgetåret 1940/41 enligt den uppgjorda staten beräknades uppkomma vid barnhusets verksamhet. Skulle denna direktionens framställning icke bifallas och Kungl. Maj:t ej heller besluta täcka bristen av andra medel, vore direktionen nödsakad hemställa, att Kungl. Maj:t måtte förklara, att vad i 39 § barnhusets reglemente stadgades icke skulle utgöra hinder för direktionen att under löpande budgetår fortsätta barnhusets verksamhet enligt den uppgjorda staten.

Yttranden över direktionens framställning.

Över direktionens förevarande framställning hava inforrats yttranden av socialstyrelsen och socialvårdskommittén.

Socialstyrelsen anmäler i sitt remissyttrande den 8 januari 1941, att styrelsen infortrat närmare upplysningar om orsakerna till att barnhusets inkomster icke förslå till täckning av utgifterna. Styrelsen hade i anledning därav från barnhusets direktör mottagit följande den 20 december 1940 dagtecknade promemoria:

Orsakerna till att barnhusets inkomster icke räcka, utan att ett stort årligt deficit uppstår, äro huvudsakligen följande tre: minskade inkomster genom lägre avkastning av kapitalet, väsentligt större antal vårdplatser å upptagningshemmen i länen mot vad ursprungligen avsetts, samt den rådande dyrtiden.

1) Ränteminskning. Barnhuset hade tidigare sitt kapital till stor del mera fördelaktigt placerat, dels såsom lån i fastigheter, dels i obligationer, med räntor, som i genomsnitt gävo drygt 5 procent å det utlånade kapitalet. De goda placeringarna började upphöra för 6 å 7 år sedan. Vid senare utlåning måste barnhuset nöja sig med lån till 3 procent, 3.1 procent och 3¹/₄ procent och ändå binda sådana lån på 10 år. Tack vare kvarstående förmånlig placering i vissa värdepapper m. m. håller sig likväl ränteavkastningen i genomsnitt ännu till omkring 4 procent. Minskningen i avkastningen betyder en minskning av den årliga inkomsten i runt tal av 100,000 kronor, om man räknar med barnhusets nuvarande kapitaltillgång å 10,300,000 kronor.

2) Större antal vårdplatser å barnhemmen. Den verksamhet barnhuset nu i huvudsak företräder började försöksvis 1926 och 1927 med att några få hem understöddes. Barnhusets nya reglemente var då icke utgivet, var för direktionen de första åren måste utverka Kungl. Maj:ts särskilda tillstånd för varje år. Verksamheten utvidgades efter hand, barnavårdsförbund bildades, allt flera län inrymdes i den nya verksamheten.

Nu står den sätillvida i det närmaste färdigbyggd, att s. k. sorteringshem finnas i samtliga län (utom i Kristianstads län, som har ett hem gemensamt med Malmöhus län) samt spädbarns- och mödrahem i det stora flertalet län och understöd utgår till 56 barnhem (för 1939—1940 med 275,158 kronor) samt till fosterhemsförmedling i samtliga län.

Barnhusets bidrag beräknades ursprungligen på så sätt att från beräknade driftkostnader först avdrogos inkomster av räntor, gåvor, anslag av landsting och kommun och dylikt. Återstående kostnad skulle täckas till hälften med vårdavgifter från barnavårdsnämnderna och till den andra hälften med bidrag av barnhuset. På grund av den ovan angivna ränteminskningen måste emellertid sedermera genom en maximering av anslagsbeloppen en betydande reducering ske och belysande för läget äro följande siffror:

För driften 1940 av upptagningshem och spädbarnshem begärdes sammanlagt 349,874 kronor, men dessa äskanden måste reduceras med i runt tal 57,000 kronor. För 1941 har för barnhemsverksamheten begärts 400,050 kronor, som emellertid måst reduceras med 91,000 kronor. Åndock har direktionen räknat med en brist för 1940—1941 för barnhuset å 133,390 kronor så att utöver återstoden av dispositionsfonden, 39,956 kronor 28 öre den 1 juli 1940, för bristens täckande måste tagas 93,433 kronor 72 öre av barnhusets kapital.

Att märka är även att barnhemmen i regel för sin verksamhet i stort sett helt måste lita till inkomster av vårdavgifter samt av barnhusets anslag, där ej ett landstingsanslag kunnat utverkas. I den mån barnhusets anslag måste begränsas, i samma mån måste vårdavgifterna höjas. Då emellertid en höjning av vårdavgiften lätt kan medföra en minskad intagning måste sådan ske med stor försiktighet.

För framtiden får nog barnhuset också räkna med ytterligare ökade anslag på grund av att en del av hemmen förr eller senare måste ersättas med nya, som bättre motsvara en nyare tids krav men som också bliva dyrare i driften. I vissa län planeras redan nu uppförande av sådana upptagningshem. Krav å tillbyggnader för redan understödda hem, som visa sig äga otillräckligt antal platser, uppstå tid efter annan och barnhuset kan svårigen undandraga sig att lämna höjt understöd till dessa hem i proportion till det ökade antalet platser.

3) Dyrtiden. Denna har på ett markant sätt visat sig däri, att för 1941 begärts för i det närmaste samma verksamhet som 1940 i runt tal 50,000 kronor mera än vad begärdes för 1940. Ändock framgår av ansökningarna att en del av hemmen icke räknat med nu rådande dyrtid, väl i den riktiga tanken att det knappast lönar sig att komma med ökade krav på barnhuset. Vid den 18 december 1940 hållet sammanträde för bestämmande av understöd för 1941 har direktionen trots dyrtidens realitet icke ansett sig kunna höja de till upptagningshemmen för 1940 beviljade anslagsbeloppen — tillsammans omkring 300,000 kronor — med mer än sammanlagt 6,700 kronor under det att, om endast räknades med 10 procent dyrtid, en höjning av 30,000 kronor vore väl motiverad. Slutligen må påpekas att lönerna till ombuden måste hållas något så när i nivå med dyrtiden, vadan härför tillkommer en ökning av cirka 4,000 kronor. Anslagen till fosterhemsförmedlingen har i övrigt icke höjts för 1941.

Socialstyrelsen yttrar i anslutning till promemorian, att ett återställande av jämvikt mellan barnhusets inkomster och utgifter genom beskränning av dess verksamhet i huvudsak måste innebära en minskning av bidragen till upptagningshemmen. Detta skulle framtvinga en höjning av hemmens dagavgifter med motsvarande belopp, vilket med säkerhet komme att allvarligt hämma barnhemmens verksamhet. Åtgärden skulle enligt styrelsens mening vara desto mera betänklig som den stigande prisnivån likväl syntes komma att framtvinga någon förhöjning av dagavgifterna. Styrelsen avstyrker därför bestämt, att åtgärder vidtagas för beskränning av barnhusets verksamhet.

Socialstyrelsen erinrar vidare om att styrelsen tidigare tillstyrkt, att statsbidrag med ett belopp av 50,000 kronor ställdes till barnhusets förfogande för täckande av uppkommen förlust. Denna väg hade enligt socialstyrelsen numera visat sig oframkomlig. Styrelsen upptager därefter två olika alternativ till diskussion, nämligen att låta barnhuset taga i anspråk kapitaltillgångarna och att för ändamålet tillskjuta arvsfondsmedel. Styrelsen stannar därvid för att tillstyrka den kombinationen av dessa båda alternativ, att av den per den 1 juli 1941 beräknade bristen, 93,000 kronor, ett belopp av 50,000 kronor täckes genom bidrag ur arvsfonden samt återstoden genom inspråktagande av barnhusets kapitaltillgångar.

Socialvårdskommittén anför i sitt yttrande den 13 mars 1941:

Kommittén har tidigare uttalat, att det torde vara ställt utom fråga, att barnhusets verksamhet är för barnvården i hög grad gagnande, och att det icke bör komma i fråga, att den av barnhuset för närvarande utövade verksamheten inskränkes eller begränsas i avbidan på den blivande översynen av barnvården i riket. Ej heller torde det, enligt vad kommittén då yttrade, böra ifrågakomma, att någon viss del av barnhusets verksamhet redan nu och utan avbidan på den allmänna översynen av barnvården övertages av staten. Detta är fortfarande kommitténs mening. Emellertid befinner sig allmänna barnhuset i ekonomiskt tvångsläge, och åtgärder måste på det ena eller andra sättet vidtagas för ordnande av den ekonomiska frågan, så att verksamheten kan i oförminskad omfattning fortsättas. Såsom ovan anförts delar kommittén de betänkligheter, som kunna anföras mot att för ifrågasvarande ändamål disponera allmänna arvsfondens medel. Å andra sidan kan det icke anses tillfredsställande, att barnhusets kapital år efter år tages i anspråk för täckande av driftunderskott. Huru än barnvården kommer att gestalta sig i en reformerad socialvård, finnes utrymme för en banbrytande verksamhet sådan som den som bedrivits och alltfört bedrivs av allmänna barnhuset. Det är därför synnerligen angeläget, att barnhusets kapitaltillgångar förbli i möjligaste mån orubbade för att möjliggöra en sådan verksamhet.

Enligt kommitténs mening skulle det hava varit lyckligast om den under innevarande budgetår uppkommande bristen kunde täckas av statsmedel. Då så icke synes kunna bli fallet, vill kommittén förorda bifall till socialstyrelsens förslag, att barnhuset som bidrag för täckande av den brist, som beräknas uppstå den 1 juli 1941, av arvsfondsmedel beviljas ett bidrag av 50,000 kronor, samt att Kungl. Maj:t måtte förklara, att bestämmelserna i 39 § av barnhusets reglemente icke skola utgöra hinder för direktionen att under löpande budgetår fortsätta barnhusets verksamhet enligt den av direktionen uppgjorda staten. Kommittén vill emellertid betona, att den anser, att denna utväg icke bör anlitas för täckande av den brist, som kommer att uppkomma under följande år, utan vill hemställa, att anslag för detta ändamål beviljas ur statsmedel.

Mot socialvårdskommitténs yttrande, vid vars avgivande närvarit kommitténs ordförande samt ledamöterna Bexelius, Hagård, Höjer, Nordgren, Skoglund, Wangson och Österström, har den sistnämnde anmält avvikande mening samt förklarat sig anse, att så stor del av arvsfondens tillgångar som av kommittén föreslagits icke borde bindas till normala driftkostnader. Enligt denne ledamots mening borde frågan lösas antingen genom ett statsbidrag å 50,000 kronor eller också genom att nödiga medel skaffades genom anlitan av allmänna barnhusets eget kapital.

Utredning om samverkan mellan barnavårdskonsulenter och barnavårdsombud.

Vid besvarandet av en under innevarande års riksdag i andra kammaren framställd interpellation rörande åtgärder i syfte att effektivisera samhällets barnavård framhöll jag, bland annat, att den arbetsbörda, som påvilade fattigvårds- och barnavårdskonsulenterna, redan nu vore så betungande, att man icke torde kunna räkna med att de skulle kunna medhinna någon mera

väsentligt utökad tillsyns- och rådgivningsverksamhet på barnavårdens område. Såsom en utväg att förbättra den fortlöpande lokala barnavårdskontrollen kunde man, enligt vad jag vidare framhöll, tänka sig ett mera direkt anlåtande av barnavårdsombuden genom att samarbete i någon form ordnades mellan ombuden och konsulenterna. Jag omnämnde i detta sammanhang, att jag under hand givit socialstyrelsen i uppdrag att i samråd med direktionen för allmänna barnhuset utreda, huru en sådan samverkan lämpligen skulle kunna ordnas.

Socialstyrelsen har, med anledning av det styrelsen sålunda lämnade uppdraget, med skrivelse den 2 maj 1941 inkommit med en redogörelse för de till fullgörande av uppdraget hittills gjorda förberedande undersökningarna.

Inledningsvis berör socialstyrelsen i sin skrivelse allmänna barnhusets nuvarande verksamhet samt åberopar till upplysning härom och om de önskemål i fråga om barnhusets framtida verksamhet, vilka förefinnas inom barnhusets direktion, en skrivelsen bilagd promemoria av direktionens ordförande, landshövdingen Bror C. Hasselrot. Promemorian torde såsom *Bilaga* få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende.

För egen del betonar socialstyrelsen, under hänvisning till innehållet i promemorian, betydelsen av det fullständiga inordnandet av all barnhemsverksamhet i ett systematiskt sammanhang. Endast på så sätt kunde de olika hemmen rationellt utnyttjas till gagn för de vårdbehövande barnen och för samhället. Under kontakt med socialvårdskommittén deltog styrelsen också i en undersökning i syfte att klarlägga föreliggande svårigheter och bristfälligheter beträffande utnyttjandet av de av barnhuset understödda sorterings- och spädbarnshemmen.

I fråga om behovet av en utbyggnad av samhällets barnavårdsorganisation konstaterar socialstyrelsen, att de av staten hittills i praktiken vidtagna dispositionerna för kontroll, ledning och rådgivning icke kunde anses tillräckliga. En utökad tillsyns- och rådgivningsverksamhet vore enligt socialstyrelsen synnerligen starkt av behovet påkallad. Det vore enligt socialstyrelsen i nämnda läge helt naturligt, att den redan framvuxna och för dithörande praktiskt arbete tillrättalagda organisationen med barnavårdsombuden togs i anspråk för den behövliga kompletteringen av den statliga konsulentorganisationen. Socialstyrelsen hänvisar till att barnhusdirektionen, i likhet med socialstyrelsen, intoge en positiv inställning till åstadkommandet snarast möjligt av en samverkan mellan barnavårdskonsulenterna och barnavårdsombuden samt anför fortsättningsvis:

På samma gång råder emellertid enighet om att någon definitiv form för barnavårdsombudens inlemmande i den samhälleliga barnavården icke nu bör sökas, enär socialvårdskommitténs utredning på det förevarande området icke bör föregripas. De åtgärder, som skola vidtagas, måste sålunda få karaktären av ett provisorium. Därigenom vinnes även att man får tillfälle att praktiskt utpröva formerna för en samverkan.

I detta sammanhang vill socialstyrelsen bringa i erinran följande uttalande av socialvårdskommittén i en skrivelse den 19 februari 1941 till statssekreteraren i socialdepartementet. Efter att ha konstaterat, att barnavårds-

konsulenterna äro så överhopade med uppgifter av olika slag, att det kan betvivlas om de hinna med den erforderliga tillsynsverksamheten, uttalar kommittén, att det icke kan vara lämpligt att nu, då utredning om socialvårdens organisation pågår, utöka antalet barnavårdskonsulenter. Däremot framhålls av kommittén såsom en tillfällig åtgärd, att biträde med tillsynen över fosterbarnsvården lämnas av länsförbundens barnavårdsombud under former, som kunde befinnas lämpliga. En sådan lösning av frågan, tillägger kommittén, kan icke anses vara ur vägen med hänsyn till att barnavårdsombuden redan förut fullgöra en betydelsefull uppgift inom fosterbarnsvården.

Efter företagna överväganden anser sig socialstyrelsen böra livligt förorda en organisatorisk anknötning av barnavårdsombudens verksamhet till den statliga konsulent- och inspektionsverksamheten. En sådan organisation bör dock av nyss anförda hänsyn erhålla en provisorisk karaktär.

Vad beträffar formen för den förordade samverkan samt dennas omfattning vill socialstyrelsen hävda, att det å konsulenterna instruktionsenligt vilande ansvaret icke bör minskas. Härav följer att någon ändring i konsulentinstruktionen nu icke bör företagas. Barnavårdsombuden böra sålunda icke övertaga några av konsulenternas uppgifter utan endast biträda vid fyllandet av dessa uppgifter.

Ombudens insatser böra i första hand tagas i anspråk för kontroll över fosterbarnsvården. Under de resor, ombuden i och för sitt arbete i länsförbundens tjänst företaga, skola de sålunda inspektera barnavårdsnämndernas verksamhet på fosterbarnskontrollens område. De skola därvid förvissa sig om att denna viktiga uppgift av barnavårdsnämnderna ägnas tillräcklig uppmärksamhet och organiserats på ett praktiskt sätt samt genom besök konstatera, att kontrollen fungerar tillfredsställande. I fråga om fosterhem kan det givetvis endast bli fråga om stickprov. I fråga om barnhem bör gälla som regel, att ett ombud aldrig besöker en kommun utan att även besöka barnhemmet, såvida detta icke tämligen nyligen besökts av konsulenten eller ombudet. I den mån ombudet vid sitt besök hos en barnavårdsnämnd i andra avseenden finner anledning antaga, att nämndens uppgifter skötas på ett otillfredsställande sätt, till exempel i fråga om förordnande av och tillsyn över barnavårdsman, skall ombudet även inspektera dylika delar av nämndens verksamhet.

I övrigt bör ombud stå till förfogande för att på uppdrag av länsstyrelsen, statens inspektör, konsulenten samt i viss utsträckning även mödrahjälpsnämnden verkställa inspektion eller företaga utredning på fosterbarnskontrollens område eller i ärende av annat slag, fallande inom barnavårdsnämndens verksamhetsområde.

Till sist bör ombudet även äga rätt att på eget initiativ företaga utredning i barnavårdsärende, så snart ombudet finner dylik utredning påkallad av hänsyn till den samhälleliga barnavårdens och mödrahjälpens rätta drivande.

Till förekommande av dubbelarbete och onödiga resor samt i och för ett planmässigt utnyttjande av de inspektionsmöjligheter, som sålunda genom konsulenterna och ombuden erbjuda sig, måste det åläggas ombuden att hålla intim kontakt med vederbörande konsulent ifråga om resor och åtgärder i övrigt, liksom konsulent bör underrätta ombuden inom distriktet om planlagda resor.

Närmare föreskrifter rörande ombudens uppgifter, däri inbegripet bestämmelser för säkerställandet av en effektiv samverkan mellan konsulent och ombud, böra utfärdas av socialstyrelsen i samråd med direktionen över allmänna barnhuset. Socialstyrelsen bör äga att med biträde av statens in-

spektör för fattigvård och barnavård utöva inspektion över ombudens verksamhet i här ifrågavarande avseenden. Styrelsen bör hava att själv eller genom inspektören samt i samråd med barnhusets direktion meddela de anvisningar för verksamheten, som i övrigt kunna befinnas erforderliga. Inspektören bör äga att kalla ombuden till gemensamma överläggningar med konsulenterna.

Socialstyrelsen omnämner därefter, att styrelsen och direktionen över allmänna barnhuset komme att efter slutförda utredningar avgiva ett definitivt utformat förslag till det samarbete, varom vore fråga. Detta förslag komme även att innefatta de dispositioner inom socialstyrelsens s. k. fattigvårdsbyrå, vilka kunde visas vara påkallade för en effektiv ledning av barnavårdsombudens verksamhet, särskilt med avseende å den statliga barnavårdsinspektionens förstärkning med en sakkunnig barnavårdsinspektris.

Socialstyrelsen ingår slutligen närmare på frågan om bidrag från statens sida till barnhusets verksamhet. Om den av styrelsen förordade samverkan mellan barnavårdskonsulenterna och barnavårdsombuden ställdes såsom villkor för statsbidrag, erhöles därigenom för staten så uppenbara och högst värdefulla fördelar, att ett väsentligt statsbidrag bleve synnerligen väl motiverat. Den samverkan, som nu planlades, utgjorde ett skäl för bidrag, som även i fråga om innevarande budgetår finge tillmätas en viss betydelse. Styrelsen vidhölle sin tidigare gjorda tillstyrkan av ett bidrag med 50,000 kronor.

Beträffande den planlagda samverkans framtida ekonomiska konsekvenser yttrar socialstyrelsen:

Den nyssnämnda planlagda samverkan medför givetvis, att statsbidrag även i fortsättningen utgår till barnhuset och då beräknas med hänsyn till kostnaderna för barnavårdsombudens verksamhet. Närmast gäller det statsbidrag för budgetåret 1941/42. Med hänsyn till att barnhusets kostnader för ombuden genom här ifrågasatta åtaganden måste komma att stiga, torde för nästkommande budgetår högre belopp böra ifrågakomma. Det torde av vad som här förut anförts framstå såsom angeläget, att bidraget icke sättes för lågt, enär de åsyftade fördelarna av den beramade samverkan mellan ombuden och konsulenterna i så fall komma att förefinnas mera på papperet än i verkligheten. Då barnhusets sammanlagda kostnad för barnavårdsombudens avlöningar, hyresersättningar, resor och expenser belöpte sig till omkring 155,000 kronor redan under år 1940, synes det socialstyrelsen, av hänsyn till därefter inträdd prisstegring och till de nyss berörda ökade arbetsuppgifterna för ombuden, vara väl motiverat att statsbidrag utgår till allmänna barnhuset för budgetåret 1941/42 med hälften av sammanlagda kostnaden för ombudens avlöningar, hyresersättningar, resor och expenser under nämnda budgetår, dock högst med 100,000 kronor.

I fråga om det i promemorian framförda önskemålet om beredande av rätt för barnavårdsombuden till inträde i statens pensionsanstalt vill socialstyrelsen livligt förorda, att sådan rätt medges ombuden.

Departements-
chefen.

Avkastningen av de tillgångar, vilka huvudsakligen möjliggöra den omfattande verksamhet i barnavårdens tjänst, som bedrivs av allmänna barnhuset, har sedan en följd av år varit betydligt lägre än tidigare och icke räckt till för bestridande av utgifterna. Genom tillvaron av en särskild disposi-

tionsfond hava emellertid de uppkomna underskotten kunnat täckas utan att verksamheten behövt beskäras eller barnhusets kapital anlitas. Denna fond beräknas emellertid vara helt förbrukad under nu löpande räkenskapsår (1 juli 1940—30 juni 1941). Därförutom uppkommer enligt beräkningar, gjorda vid ingången av räkenskapsåret, en brist å 93,433 kronor 72 öre.

I den sålunda inträdda situationen stå olika alternativ till buds. Ett av dessa är att begränsa barnhusets verksamhet och på den vägen åstadkomma balans mellan inkomster och utgifter. Ett anlitage av denna utväg skulle, enligt vad direktionen över barnhuset upplyser, medföra en beskärning av bidragen från barnhuset till barnhemmen med en tredjedel, vilket skulle ha till följd en avsevärd stegring av den dagavgift, som uttages av kommunerna för vård av barn å barnhemmen. Denna stegring kan i sin tur beräknas leda till, att kommunerna i stor utsträckning underlåta att anlita barnhemmen. Såväl socialstyrelsen som socialvårdskommittén hava uttalat sig mot anlitage av denna utväg. För egen del tvekar jag ej att avvisa detta alternativ. Barnhusets nuvarande verksamhet är nämligen ur samhällelig synpunkt av sådant värde att en dylik begränsning av dess verksamhet icke är försvarlig.

Det andra alternativet innebär, att direktionen medgives taga barnhusets kapitaltillgångar i anspråk för den fortsatta verksamheten. En sådan utväg synes dock böra övervägas allenast om den under innevarande räkenskapsår uppkomna bristen kan antagas vara en tillfällig företeelse. Detta är emellertid, såvitt nu kan bedömas, icke fallet. Det skulle därför innebära ett successivt försvagande av barnhusets ekonomiska ställning att för täckande av driftunderskott anlita dessa kapitaltillgångar. De ekonomiska svårigheterna skulle ingalunda upphöra utan i stället undan för undan ökas.

Jag är i stället beredd att tillstyrka det återstående alternativet, nämligen ekonomiskt bistånd från det allmännas sida till barnhusets verksamhet. Arvsfondsmedlen torde ej böra tagas i anspråk för ändamålet utan i stället ett direkt statsbidrag ställas till förfogande.

Det ekonomiska stöd till allmänna barnhusets verksamhet, som jag sålunda vill förorda, avser, såsom nämnts, verksamheten under det den 30 juni 1941 utlöpande räkenskapsåret. De undersökningar, som pågå rörande ett mera direkt utnyttjande av barnhusets organisation i den samhälleliga barnavårdens tjänst, äro därför ej av omedelbar betydelse för anslagsfrågan. Av visst intresse för dess bedömande är dock, att den fortlöpande lokala barnavårdskontrollen behöver förbättras, och att den mest framkomliga vägen att nå denna förbättring på sakkunnigt håll anses vara att närmare anknyta barnavårdsombuden till den samhälleliga barnavården. Oaktat den förut omnämnda utredningen ännu icke är slutförd, hava därför i det föregående vissa uppgifter lämnats om vad i samband med utredningen hittills förekommit. Av samma anledning vill jag i detta sammanhang tillika uttala min principiella anslutning till de synpunkter socialstyrelsen framfört i frågan.

Med hänsyn till det anförda förordar jag, att storleken av bidraget till

allmänna barnhuset för innevarande budgetår bestämmes så, att det ungefärligen täcker den beräknade bristen under nu löpande räkenskapsår. Av förut angivna skäl finner jag nämligen icke tillrådligt att ens delvis täcka den uppkomna bristen genom att taga kapitaltillgångarna i anspråk. För ändamålet torde därför under rubriken bidrag till allmänna barnhuset böra anvisas ett obetecknat anslag av 93,000 kronor. Anslaget bör upptagas å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41.

I socialstyrelsens skrivelse beröres även frågan om statsbidrag till allmänna barnhuset för framtiden, närmast för budgetåret 1941/42. Först då ett mera utformat förslag till det ifrågasatta samarbetet mellan barnavårdskonsulenterna och barnavårdsombuden föreligger, synes man äga tillförlitlig grundval för att kunna taga ställning till frågan, huruvida denna samverkan i och för sig kommer att motivera statsbidrag i fortsättningen. Det föreslagna samarbetet bör enligt min mening, såsom av socialvårdskommittén framhållits, ha karaktären av en tillfällig åtgärd i avvaktan på förslag från socialvårdskommittén rörande tillsynen av fosterbarnsvården och får icke föranleda annat än obetydliga kostnadsökningar. Frågan om bidrag till allmänna barnhusets verksamhet under budgetåret 1941/42 kan givetvis av andra anledningar — likartade dem som framkallat det nu framlagda förslaget — bliva aktuell. Jag är emellertid i nuvarande läge icke beredd att hemställa om äskande av något anslag för allmänna barnhusets verksamhet under budgetåret 1941/42.

Under återopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Bidrag till allmänna barnhuset* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 under femte huvudtiteln anvisa ett anslag av kronor 93,000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Sten-Eric Heinrici.

*Bilaga.***V. P. M.****angående allmänna barnhusets nuvarande verksamhet och vissa önskemål
beträffande densamma.****Allmänna barnhusets tillkomst och syfte.**

Allmänna barnhuset är en stiftelse, som tillkommit på grund av förordnande av Gustaf II Adolf. Barnhuset har alltifrån instiftandet haft till syfte att bereda vård och uppfostran åt värnlösa barn. Den verksamhet barnhuset för uppfyllande av sitt syfte utövat har givetvis skiftat under tidernas lopp. Under större delen av förra och de två första årtiondena av detta århundrade verkade barnhuset såsom ett för hela landet öppet upptagningshem i Stockholm, varifrån förmedlades vård i fosterhem runt om i landet. År 1910 var antalet barn i barnhusets vård nära 6,000. Barnavårdslagarna av 1917 och 1924 nödvändiggjorde emellertid en omorganisation av verksamheten. Denna har tagit form och fastställts i Kungl. Maj:ts för barnhuset utfärdade reglemente den 21 november 1930, som i sin helhet återfinnes i Svensk författningssamling nr 201 år 1938. (För närmare uppgifter om barnhusets tillkomst, tidigare verksamhet och motivering för omorganisationen, hänvisas till uppsats i tidskrift för Barnavård och ungdomsskydd år 1930 nr 6.)

Begränsning och omfattning av barnhusets verksamhet.

Kommunerna äro var i sin ort principiellt skyldiga att taga vård om värnlösa barn. Barnhuset bör följaktligen ingripa allenast i fall och i den mån kommun icke har skyldighet eller icke rimligen kan lämna erforderlig vård. Verksamheten har till syfte att nå sådana barn, som eljest skulle riskera att icke erhålla lämplig vård. Den bör alltså syfta till att kommuner, som av olika anledningar icke kunnat ordna sig för att snabbt och på lämpligt sätt kunna vid påkommande behov taga hand om värnlösa barn, härtill beredas hjälp.

I fråga om formen för vård av värnlösa barn utgår barnhuset i enlighet med barnavårdslagen från att friska, normala sådana barn bäst uppfostras i goda fosterhem. Att i den mån så tarvas hjälpa kommunerna med att uppleta sådana hem är en av barnhusets främsta uppgifter. Alla barn lämna sig emellertid icke för fosterhemsvård. Sjuka och i olika avseenden ej normala barn liksom även andra barn, vilka ej passa för vård i enskilda fosterhem, måste utsorteras. Än vidare tarva barns olika anlag därefter passande fosterhem. Sålunda erforderlig sortering och gallring kräva i regel någon tids vistelse å upptagningshem. Sjuka och icke normala barn skola därifrån sändas till särskilda anstalter eller specialhem, de övriga så fort som möjligt till fosterhem. Vad särskilt beträffar späda barn till ensamstående mödrar bör, såväl för barnens som mödrarnas bästa, sambandet mellan mor och barn i det längsta möjliga bibehållas och stärkas. Härför erfordras särskilda barnhem, avsedda för vård under en tid av minst 6 månader efter barnets födelse.

Större städer kunna själva ordna allt vad sålunda angivits såsom önskvärt. För övriga kommuner erfordras samarbete. För åstadkommande härav har barnhuset, under förutsättning av kommunernas anslutning länsvis till barnavårdsförbund, erbjudit understöd dels till avlönande av barnavårds-

ombud med uppgift att tillhandagå kommunerna vid omhändertagande och placering av värlösa barn, *fosterhemsförmedling*, dels ock till driften av upptagningshem för äldre barn, *sorteringshem*, och hem för ensamstående mödrar med späda barn, *spädbarnshem*

Fosterhemsförmedling genom barnavårdsombud.

Fosterhemsförmedlingen förestås och ombesörjes av kvinnliga barnavårdsombud under ledning av barnavårdsförbund. Sådana förbund finnas i varje län, dock att Skånelänen äro sammanförda i ett förbund. Ett ombud är anställt hos varje förbund, med undantag för ett ombud, som är anställt av Hallands och Göteborgs och Bohus län gemensamt. Ombuden äro med få undantag stationerade i residensstaden, där de ha sin expeditjonslokal till allmänhetens tjänst. Där finnes också i regel förbundets styrelse. Nästan alla barnavårdsförbund hava landshövdingen till ordförande. I flera förbund finnes ett arbetsutskott, till vilket ombudet kan vända sig för att fråga till råds i de mångskiftande ärenden, som skola av henne behandlas. I de flesta förbundsstyrelser är vederbörande förste provinsialläkare i länet ledamot eller har han rätt att deltaga i och yttra sig å styrelsens sammanträden. Flertalet fattigvårds- och barnavårdskonsulenter tillhöra också på liknande sätt en eller flera förbundsstyrelser.

Barnavårdsombudet har en omfattande och betydelsefull verksamhet till barnavårdsnämndernas tjänst. Barnavårdsombudet skall på begäran av barnavårdsnämnd inom länet — dock i regel ej nämnd, som har egen anställd arbetskraft till förfogande — tillhandagå nämnden vid omhändertagande av barn, vid deras placering i fosterhem eller barnhem, skyddshem eller andra anstalter samt vad därmed i övrigt äger samband.

För fullgörande av denna sin uppgift skall ombudet göra sig noggrant underrättad om ej mindre samtliga inom länet befintliga barnhem av olika slag jämte villkoren för barns intagande å desamma än även de möjligheter i övrigt, som finnas för beredande av vård åt barn. Ombudet bör, då anmälan inkommer, att ett barn är i behov av vård, i första hand hava kännedom om tillgång till platser å av förbundet ledda eller kontrollerade upptagningshem (sorteringshem och spädbarnshem) men också veta vilka möjligheter finnas för barnets, och i förekommande fall även dess moders, placering å andra barnhem eller olika specialanstalter samt under vilka betingelser intagning där sker. Förbundsstyrelserna böra låta sig angeläget vara att med ombudets biträde söka förmå befintliga barnhem att inrätta sig för olika erforderliga vårdformer. Det är således önskvärt att hava tillgång till hem för stadigvarande vård av s. k. svårplacerbara barn, d. v. s. barn, så klena eller efterblivna, att de för den skull ej kunna utackorderas, eller eljest av olika anledningar ej passa i fosterhem. Åstadkommande av samarbete mellan barnavårdsnämnder och barnhem inom förbundets område är en av barnavårdsombudens viktigaste uppgifter. Den rationalisering av vården av värlösa barn, vartill barnhuset syftar med sin verksamhet, kan ej uppnås om icke barnavårdsombudet härutinnan lyckas.

Det åligger vidare barnavårdsombudet att uppsöka och hålla förteckning å goda fosterhem. För erhållande av anvisning på fosterhem bör ombudet vid besök hos barnavårdsnämnd eller eljest under resor i olika delar av länet göra förfrågningar om lämpliga hem. Även må annonsering ske. Upplysningar om anmält fosterhem skola inhämtas från vederbörande barnavårdsnämnd och dispensörorgan.

Då barnavårdsnämnd begär ombesörjande av vård åt omhändertaget barn, skall ombudet söka skaffa sig en personlig uppfattning om barnets egenart,

lynne, begåvning och utvecklingsmöjligheter. För detta ändamål bör ombudet som regel tillråda barnets intagande å upptagningshem (sorteringshem) för observation och för beredande av möjlighet att närmare lära känna barnet och därigenom kunna säkrare ombesörja en efter dess anlag och förhållanden lämpad vård. Därest i undantagsfall dylik vistelse uppenbart icke finnes erforderlig eller ej kan beredas, bör ombudet personligen besöka barnet för att om detsamma skaffa sig egen uppfattning samt vid behov tillråda och på barnavårdsnämndens begäran ombesörja läkarundersökning. Anmärkas må att i flera län förbunden ordnat med tillfälle till regelbunden undersökning genom psykiatriskt utbildad läkare.

Då det är av vikt, att i sorteringshem intagna barn icke till förfång för andra vårdbehövande stanna alltför länge på hemmet, föreskriver barnhuset såsom villkor för understöd att vården å hemmet ej må fortfara längre än till dess för barnet lämpligt fosterhem kunnat anskaffas eller, därest barnet på grund av sjuklighet, dåliga anlag eller eljest icke lämpligen kan överlämnas till fosterhem, till dess för barnet kunnat beredas annan med hänsyn till dylika särskilda förhållanden erforderlig vård. Detta villkor gäller dock ej, då antagas må, att barn kan inom viss ej avsevärd tid återlämnas till sitt hem.

För späda barn och deras mödrar bör barnavårdsombudet anvisa plats å spädbarnshem. Å sådant hem må även intagas ensamma späda barn, då modern är död eller då hon på grund av sjukdom ej kan eller bör amma barnet eller då barnet nått den ålder, att det ej kan krävas att modern åtföljer barnet. Som allmänt villkor för bidrag till spädbarnshem föreskriver barnhuset, att hemmet bör i största möjliga utsträckning mottaga mödrar med späda barn och endast i mindre omfattning ensamma späda barn. Moder, som å hemmet intages, bör förbinda sig att vistas å hemmet under amningstiden minst sex månader. Denna bestämmelse innebär icke hinder för att avkorta vistelsen, om det kan ordnas så att modern annorstädes under tillfredsställande förhållanden kan hålla samman med och amma barnet. Även då så icke kan ske, må i särskilda undantagsfall, där hemmets styrelse och läkare samt barnavårdsombudet äro om lämpligheten ense, intagning ske för kortare tid.

För bidrag till sorterings- och spädbarnshem uppställas som villkor att intagning såväl som placering vid utskrivning av barn i regel bör ombesörjas av vederbörande barnavårdsombud. I de fall, där så ej kan eller anses böra ske, skall anmälan om dylik åtgärd utan dröjsmål sändas ombudet.

För barn, som ombudet finner böra utlämnas i fosterhem antingen omedelbart eller efter vistelse å upptagningshem, skall ombudet lämna barnavårdsnämnd anvisning å lämpligt fosterhem efter att först genom inhämtade upplysningar och besök i fosterhemmet ha övertygat sig om detsammes lämplighet. Om nämnden så begär, förmedlar ombudet, som ofta personligen ombesörjer barnets överlämnande till fosterhemmet, skriftligt avtal om fosterhemsvården. Vid därvid förekommande uppgörelser om fosterlön skall ombudet söka verka för likformighet inom länet samt för fosterlöns bestämmande till sådant belopp att å ena sidan ingen må lockas att för vinnings skull taga fosterbarn och å andra sidan möjligheten att erhålla goda fosterhem icke äventyras. Uppenbart är, att ombudet såsom förmedlare ej kan åtaga sig något ansvar för att avtalet uppfylles. Vid förmedling av fosterhem åt barnavårdsnämnd bör ombudet framhålla, att ombudet därigenom icke åtagit sig någon skyldighet att inspektera hemmet i fortsättningen utan att denna skyldighet enligt lag åligger vederbörande nämnd. Barnavårdsnämnd, åt vilken ombudet förmedlar fosterhem, beläget i annan kommun,

bör av ombudet uppmanas att minst en gång varje år från barnavårdsnämnden i vistelsekommunen begära uppgift om fosterhemmet enligt formulär så uppställt, att barnavårdsnämnden för att fullgöra denna begäran måste besöka hemmet.

Befinnes barn efter observation å upptagningshem icke lämpligen böra utlämnas till vård i fosterhem eller är detsamma utan sådan observation uppenbart beträffande annat barn, angående vilket barnavårdsnämnd begär ombudets råd eller bistånd, bör ombudet på begäran gå tillhanda för anskaffande av all den upplysning och utredning, innefattande även erforderlig läkarundersökning, som erfordras för barnets intagning å ifrågavarande sjukvårds- eller specialanstalt, barnhem, skyddshem eller dylikt.

På begäran av barnavårdsnämnd skall ombudet i den utsträckning tiden det medger, ombesörja transporter av omhändertagna barn. I den mån detta ej kan ske i samband med någon ombudets tjänsteresa, äger ombudet för resan betinga sig skälig ersättning av nämnden.

Jämväl fader eller moder till barn, som är i behov av vård, eller barnavårdsman, barnhem, skyddshem, skyddshemsinspektören, statens inspektör för fattigvård och barnavård eller annan vederbörande myndighet kunna vända sig till barnavårdsombudet med begäran om råd eller bistånd beträffande barn och i förekommande fall jämväl dess moders vård.

Vid anmälan av enskilda fall skall ombudet göra sig noga underrättad om barnet är omhändertaget av barnavårdsnämnd eller står under barnavårdsnämnds tillsyn samt, då det gäller barn fött utom äktenskap, om vem som är barnavårdsman. Åtgärd må i dylika fall ej vidtagas utan barnavårdsnämndens respektive barnavårdsmannens hörande.

Under 1940 anlätades barnavårdsombuden av 1,119 barnavårdsnämnder. För placering hade till ombuden anmälts 2,526 barn, varav av barnavårdsnämnder 2,240 barn och av enskilda 286 barn. Genom ombudens förmedling placerades i upptagningshem 1,405 barn samt i anstalter för specialvård 400 barn. Till fosterhem utlämnades 840 barn, av vilka 602 barn först intagits å upptagningshem. 482 barn återlämnades till modern eller föräldrarna.

Barnavårdsombudens arbete till tjänst för barnavårdsnämnderna inskränker sig emellertid icke till vad dessa siffermässiga uppgifter antyda. I åtskilliga andra avseenden i samband med barns omhändertagande och placering ha barnavårdsombuden givetvis viktiga uppgifter att fylla inom barn- och mödravårdens område.

Synnerligen önskvärt vore, att barnavårdsnämnderna i än större utsträckning anlätade ombuden för placering av omhändertagna barn. Det ligger icke något underskattande av nämndernas förmåga eller goda vilja i påståendet att ombudet — särskilt efter det omhändertaget barn någon tid vistats på upptagningshem men även eljest — har större förutsättning att anskaffa lämpligt fosterhem. Ombudet har framför allt flera sådana hem att välja mellan och därigenom ökas hennes möjligheter att finna det för barnet i fråga lämpligaste. En barnavårdsnämnd, som icke anlitar ombudet, nödgas mången gång taga det fosterhem, som i trakten står till buds, även om lämpligheten uppenbart kan sättas i fråga. Ombyte av fosterhem, för barnets uppfostran menligt och för nämnden kostsamt, blir därav ofta följden. Av största betydelse är i detta avseende också barnavårdsombudets organisatoriska samhörighet och intima kontakt med upptagningshemmen. Så snart minsta tvekan råder vare sig om det lämpliga i att över huvud taget utlämna ett barn till fosterhem eller om de krav vilka i fråga om ett visst barn böra ställas på fosterhemmet, bör barnet intagas å upptagningshem. Man får där tillfälle att observera barnets egenart och därigenom bättre

möjligheter att för dess fostran finna det mest passande hemmet, varjämte en tids vistelse å upptagningshemmet under goda lugna förhållanden kan hava ett särdeles gynnsamt inflytande på barnet.

Den hittills vunna erfarenheten giver tyvärr vid handen, att nämnder emellanåt vända sig till ombudet först då ett fall uppkommer, där vederbörande nämnd själv ej lyckas utackordera barnet. Blir det regel, att ombudet endast har svårplacerade barn såsom sitt klientel, kommer ombudet näppeligen att kunna skaffa goda fosterhem. Man kan emellertid med tillfredsställelse konstatera att barnavårdsnämnderna under årens lopp i växande utsträckning använda sig av ombudens tjänster.

Barnavårdsombudets verksamhet i övrigt.

På begäran av mödralhjälpnämnd har barnavårdsombudet att biträda nämnden med anskaffande av kompletterande utredning beträffande hos nämnden gjorda framställningar, i den mån arbetet härför icke hindrar ombudets övriga verksamhet.

Barnavårdsombudet skall vid resor inom länet besöka barnavårdsnämndernas ordförande och därvid göra sig underrättad om å olika orter förefintliga önsknings- i avseende å ombudets verksamhet. Ombudet bör så planera sina för olika angivna ändamål anbefallda resor, att varje barnavårdsnämnds ordförande besökes om möjligt en gång vartannat år.

För att förvissa sig om att barn, för vilket *ombudet anvisat* fosterhem, kommit till lämpligt sådant, bör sålunda ombudet besöka hemmet, då ombudet vid sina av olika anledningar företagna resor befinner sig i trakten. Befinnes av ombudet anskaffat fosterhem så olämpligt att barnet ej längre bör vistas där, har ombudet att efter samråd med vistelsekommunens barnavårdsnämnd omedelbart sätta sig i förbindelse med den barnavårdsnämnd eller den person, som utackorderat barnet, för att få medgivande att genast förflytta barnet. Vinnes ej rättelse, skall ombudet anmäla förhållandet för barnavårdsnämnden i vistelsekommunen och, om ej heller därigenom önskad åtgärd vidtages, göra anmälan till förbundsledningen. Därest fosterhemmet icke är så olämpligt, som ovan sägs, men värden dock ej fullt god, bör ombudet anmäla förhållandet till barnavårdsnämnden i orten med framhållande av vikten av att värden i hemmet med särskild noggrannhet övervakas.

Barnavårdsombudet bör för barnavårdsnämnden framhålla, att barnavårdsnämnden genom ombudets kontrollbesök icke befrias från nämndens i lag stadgade skyldighet att inspektera alla fosterhem i kommunen.

Får ombudet kännedom om missförhållande i *fosterhem, som ej ombudet anvisat*, skall anmälan ofördröjligen ske till barnavårdsnämnden i orten, och bör ombudet därvid erbjuda nämnden sin hjälp att, om så erfordras, flytta barnet. Vidtager barnavårdsnämnden ej erforderlig rättelse, bör anmälan ske till förbundsledningen.

Det åligger ombudet att ofördröjligen hos förbundsledningen anmäla, om ombudet finner anledning till anmärkning *mot barnhem, som av förbundet ledes eller kontrolleras*.

Då ombudet fått misstanke om, att förhållandena i *annat barnhem* inom länet ej äro fullt tillfredsställande, har ombudet att samråda med den barnavårdsnämnd, som har att öva tillsyn över hemmet. Leder ej detta till rättelse eller är missförhållandet av svårare art, skall ombudet anmäla förhållandet till förbundsledningen. I denna anmälan skall lämnas så fullständig redogörelse över gjorda iakttagelser som möjligt.

Barnavårdsombudet har att i samband med sin verksamhet giva råd och upplysningar i densamma berörande barnavårdsfrågor.

Fosterhemsinventering.

Under åren 1933—1939 ha fosterhemmen i riket inventerats av barnavårdsombuden i samarbete med vederbörande barnavårdsnämnd. Denna inventering har gått så till, att ombudet besökt fosterhemmen i sällskap med barnavårdsnämndens ordförande eller annan nämndens ledamot. Ombuden ha skrivit rapport över gjorda iakttagelser samt varit nämnden behjälpliga vid de omplaceringar, som efter besöken i vissa fall befunnits erforderliga. Under denna första inventering har inventerats i sammanlagt 2,266 kommuner och gjorts besök i 24,940 fosterhem med 28,212 fosterbarn, varvid anträffats 1,842 icke anmälda fosterbarn.

Som bidrag till kostnaderna för denna och för påbörjande under 1939 av en andra inventering, avsedd att ytterligare stimulera barnavårdsnämnderna för deras tillsynsskyldighet, har barnhuset från Allmänna arvsfonden beviljats anslag å tillsammans 30,000 kronor.

På grund av nu rådande trafiksvårigheter har emellertid denna andra inventering hittills tyvärr ej kunnat fortskrida så som varit avsett och önskvärt. I 16 län påbörjades den år 1939 och under år 1940 har viss inventering, ehuru i långsam takt, pågått i 14 län, medan 4 län över huvud taget ansett sig icke kunna sätta i gång därmed. Endast 51 kommuner med 712 hem och 774 fosterbarn ha under sistnämnda år inventerats.

Barnavårdsombudens anställning och avlöning.

Barnavårdsförbunden anställa ombuden. Dock skall barnhuset först givas tillfälle att yttra sig över kompetensen hos de sökande.

Barnhuset betalar barnavårdsförbunden hela kostnaden för avlöning av barnavårdsombud och dessas resor. Grundlönen utgör 2,700 kronor för år jämte tre ålderstillägg, vart å 240 kronor efter respektive 3, 6 och 9 års tjänst. Å lönen utgår rörligt tillägg enligt civila avlöningsreglementet (Sv. förf.-saml. nr 272 år 1939) dock, med hänsyn till tiden för grundlönens bestämmande, med ett procenttal som med 6 enheter understiger det för statens befattningshavare fastställda. Till ombuden utgår jämväl dyrortsgraderad hyresersättning för ombudets expedition. Barnhusets understöd till barnavårdsförbunden för ombudens resor och övriga expenser växla något med hänsyn till länens storlek. Med hänsyn till den större nytta ett ombud i allmänhet måste anses göra för sin uppgift, därest ombudet disponerar egen bil, lämnas därför ett mindre årligt bidrag.

Av barnhuset gjord framställning om barnavårdsombudens likställande med barnhemsföreståndarinnor i fråga om rätt till pension har tyvärr ännu ej bifallits.

Barnhusets sammanlagda kostnad för barnavårdsombudens avlöningar, hyresersättningar, resor och expenser under 1940 utgjorde 154,981 kronor 51 öre.

Barnhusets bidrag till upptagningshem.

Vad härefter angår barnhusets bidrag till driften av sorteringshem och spädbarnshem, så är det icke möjligt att bestämma detta till samma belopp per barn och plats å alla hem liksom exempelvis statsbidrag till av landsting uppehållna sjukvårdsanstalter. Om å en anstalt av sistnämnda slag statsbidrag jämte den dagavgift, som uttages för vården, understiger driftkostnaden, får landstinget vidkännas förlusten, som alltså utdebiteras i landstingsskatten. En dylik möjlighet skulle ock förefunnits, om man för samarbete kommunerna emellan för uppehållande av barnhem anordnat kommunalförbund. Utsikt härför har emellertid icke förefunnits. Man har i stället fått utnyttja länsförbunden och dessa hava ingen utdebiteringsmöjlighet och

ringa ekonomiska resurser. Årsavgiften för medlemskap är i regel 5 till 15 kronor för varje barnavårdsnämnd. Undantag med såväl ännu lägre som även högre årsavgifter förekomma dock.

Barnhusets bidrag till upptagningshem har därför från början måst utmätas så att det tillhoppa med dagavgiften samt de särskilda medel, som förbunden eventuellt själva inom respektive län kunna för detta ändamål anskaffa, täckte den faktiska driftkostnaden. Härvid har man emellertid varit bunden av den bestämmelsen i barnhusets reglemente, att bidraget icke får överstiga hälften av driftkostnaden. Härtill kom att särskilt i början av barnhusets understödjande verksamhet dagavgiften å sorteringshemmen icke fick fastställas till nämnvärt högre belopp än i orten utgående fosterlega, då eljest risk förelåg att barnavårdsnämnderna av ekonomiska skäl föredrogo att direkt utackordera omhändertagna barn. Även om numera förstälelsen för sorteringshemmens betydelse ökats, måste dock alltjämt denna synpunkt beaktas vid fastställande av dagavgiften.

Dessa förutsättningar och önskemål beträffande bidrag och dagavgifter ha gjort det synnerligen svårt för barnhuset att rätt bestämma bidragen. Detta har än ytterligare komplicerats därav att barnhemmens antal och platserna därå ökats samtidigt som barnhusets inkomster minskats.

I framställning om bidrag till upptagningshem får barnavårdsförbunden framlägga förslagsstater för under förbunden lydande eller med dem samarbetande barnhem. Därvid skall angivas såväl utgående dagavgifter som ock de inkomster genom enskilda gåvor eller allmänna bidrag, som hemmen kunna påräkna. Med ledning härav bestämmer barnhuset sitt bidrag. I början av verksamheten bestämdes detta till visst belopp per barn och dag men de senaste åren har på grund av barnhusets begränsade tillgångar bidraget för året måst maximeras. Det ligger i sakens natur att detta måste vara för hemmen synnerligen olägligt och för verksamheten hindrande. Kan icke uppkommande brist täckas genom kommunala anslag eller enskilda gåvor, står den kvar såsom en förlust, som måste täckas nästa år, och till sist hämmas verksamheten.

I vissa län ha landstingen beviljat bidrag till upptagningshemmen och synnerligen önskvärt skulle vara om så mera allmänt skedde. Enligt senast erhållna uppgifter lämna härefter angivna landsting bidrag med följande belopp, nämligen Östergötlands 1,000, Jönköpings 1,500, Kalmar norra 300, Blekinge 800, Kristianstads 2,100 (högst), Malmöhus 2,400 (högst) Älvsborgs 9,253 (högst), Skaraborgs 1,500 (av fondmedel, som landstinget disponerar), Örebro 11,000, Västmanlands 6,570 (högst), Kopparbergs 5,000 (varav 2,000 av länets nödhjälpskassa), Jämtlands 2,000 (högst) samt Norrbottens landsting 1,000 kronor.

Då de av barnhuset understödda barnhemmen i regel icke äga något rörelsekapital, lämnas barnhusets bidrag förskottsvis så, att av det för visst kalenderår beviljade bidraget utbetalas $\frac{1}{4}$ i mitten av januari, $\frac{1}{4}$ i mitten av maj, $\frac{1}{4}$ i mitten av september och återstoden när redovisning för verksamheten och driftkostnaden under kalenderåret lämnats. I driftkostnaden må icke inräknas utgifter för inköp, ny- eller ombyggnad av fastighet eller reparationer av större omfattning.

Av barnhuset beviljade bidrag till upptagningshem belöpte sig under 1940 till 281,400 kronor, därav till sorteringshem 145,600 kronor och spädbarnshem 135,800 kronor. De hem, som sålunda av barnhuset understödjas, äro till antalet 30 sorteringshem, fördelade med 1—2 på varje barnavårdsförbunds verksamhetsområde samt 24 spädbarnshem likaledes fördelade på samtliga barnavårdsförbund. Av sorteringshemmen tillhöra emellertid ett fåtal icke på samma sätt som de övriga den stora organisationen i det att till dem utgår bidrag endast för visst mycket begränsat antal platser som ställts till

barnavårdsförbundets förfogande. Därutöver har beviljats till två hem för svårplacerbara barn, ett för gossar och ett för flickor, tillhoppa 10,620 kronor, vadan hela kostnaden utgjorde 292,020 kronor.

Vissa önskemål beträffande barnhusets verksamhet.

Fosterhemsförmedling genom barnavårdsombudet samt sorterings- och spädbarnshem äro nödvändiga komplement av varandra. De utgöra tillsammans en helhet som ej kan brytas utan skada för de olika verksamhetsgrenarna.

Under årens lopp har emellertid alltmer framträtt behovet av en utveckling av denna verksamhet och särskilt dess komplettering med flera hem för svårplacerbara barn. Det har nämligen visat sig, att på upptagningshemmen barnen i allt större utsträckning måst kvarstanna längre tid än man från början ansett sig böra räkna med och detta av flera orsaker. Dels har det gällt barn, vilka konstaterats vara i behov av anstaltsvård av något slag men på grund av platsbrist på vederbörlig anstalt icke kunnat vid önskad tid mottagas där, men dels och framför allt har det gällt barn, som befunnits i behov av en längre tids vård och observation på upptagningshemmet, innan man kunnat träffa något avgörande om dess framtida placering samt barn vilka, utan att vara i behov av verklig anstaltsvård dock icke lämpa sig för vård i enskilt fosterhem, med andra ord de s. k. svårplacerbara barnen.

Genom att de knappt tillmätta platserna på upptagningshemmen på detta sätt under alltför lång tid upptagas av vissa kategorier barn, ha dessa hem icke i den omfattning, som varit önskvärd, kunnat tjänstgöra som verkliga upptagningshem för observation och tillfällig vård.

Då detta problem med åren blivit allt besvärligare, har hösten 1940 av statens fattigvårds- och barnavårdsinspektör i samarbete med barnhuset igångsatts en undersökning i syfte att utfinna de lämpligaste vägarna för en lösning av problemet.

Genom denna undersökning hoppas man få fram bland annat i vilken utsträckning en onormalt lång vårdtid har sin grund i den ena eller andra av ovannämnda orsaker eller kanske ytterligare andra, men därjämte även beträffande de svårplacerbara barnen de mest framträdande anledningarna till att barnen i de enskilda fallen icke i vanlig ordning kunnat utplaceras, som t. ex. uppfostringssvårigheter, efterblivenhet eller fysiska defekter hos barnet.

Undersökningen, som verkställes av socialstyrelsen och allmänna barnhuset gemensamt under medverkan av barnavårdsombuden, omfattar samtliga de barn, som under åren 1937—1939 under någon tid vårdats på de av barnhuset understödda sorteringshemmen. Primärmaterialet omfattande inemot 3,000 barn är insamlat och bearbetningen därav påbörjad.

Att få dessa frågor allsidigt belysta har synts vara av betydelse icke endast för de närmast berörda upptagningshemmen utan för barnhemsverksamheten i landet i dess helhet. Detta icke minst därför att det vore olyckligt om återigen började växa fram enstaka barnhem, kommunala eller enskilda, med mycket begränsat upptagningsområde, då i sådant fall stora risker föreligga att man ånyo får hem, som äro en kombination av hem för stadigvarande och för tillfällig vård och som därjämte måste mottaga såväl späda barn som äldre. Ju mera fullständigt all barnhemsverksamhet kan inordnas i ett helt systematiskt sammanhang, dess större utsikter torde föreligga att få de olika hemmen rationellt utnyttjade och så anordnade att de bli av största gagn för barnen och samhället.

Förut har redogjorts för de förutsättningar och svårigheter, som förelegat för utmätande av barnhusets bidrag till upptagningshem. För att få i gång

ett barnhem och för att driften skulle kunna uppehållas har barnhuset måst sätta sitt bidrag i förhållande till driftkostnaden och detta även i fall, då denna måst anses högre än som bort vara påkallat. Framhållas må, att höga driftkostnader i många fall kunna vara beroende på förhållanden, var-över hemmens ledning knappast kunna råda; exempelvis höga hyreskostnader eller höga personalkostnader, föranledda av mindre lämpliga lokaler. Ett annat förhållande, som kunnat te sig orättvist, är att hem, som genom bidrag från enskilda eller eljest fått utgifterna minskade, därigenom fått mindre bidrag från barnhuset än ett hem, som ej haft dylika bidrag. Att detta ej uppmuntrat till försök att skaffa extra inkomster är uppenbart. De understödda hemmens icke allenast dagkostnad och dagavgifter utan även bidrag från barnhuset växla följaktligen högst avsevärt. Sålunda må anmärkas, att enligt senast tillgängliga uppgifter är för *sorteringshem* dagkostnaden högst tre kronor 7 öre, lägst en krona 74 öre, barnhusets bidrag för vård dag högst en krona 40 öre, lägst 33 öre och dagavgiften högst en krona 80 öre, lägst en krona samt för *spädbarnshem* dagkostnaden högst tre kronor 10 öre, lägst en krona 92 öre, barnhusets bidrag per vård dag högst en krona 32 öre och lägst 59 öre samt dagavgiften högst tre kronor och lägst en krona 25 öre.

På grund av det anförda har det sedan länge varit ett önskemål för direktionen att kunna övergå till ett system för bidrag, avseende visst belopp per underhålls dag lika för hem av ensartade slag. Jämlikt 65 § i lagen om samhällets barnavård fastställer Kungl. Maj:ts vårdtaxa för vissa barnhem i olika orter av landet. Med ledning därav kunde barnhuset för av barnhuset understödda hem fastställa sitt bidrag, under förutsättning att hälften av en såsom skäligen beräknad vårdkostnad betalades av vederbörande kommun i dagavgift och andra hälften bestredes av barnhuset. Barnhuset skulle alltså som villkor för visst bidrag för vård dag föreskriva att av vederbörande kommun eller enskild vårdbetalande icke finge i dagavgift uttagas högre belopp än barnhusets bidrag. Detta system förutsätter emellertid möjlighet för barnhemmen att på något sätt få eventuellt uppkommande brist ersatt. Barnhusets direktion skulle helst se, att detta ordnades genom landstingens bistånd. Såsom redan framhållits lämna åtskilliga landsting bidrag till barnavårdsförbunden eller upptagningshemmen. Barnhuset borde genom barnavårdsförbunden göra framställning till samtliga landsting. Häri skulle barnhuset erbjuda sig att betala visst bidrag per vård dag under villkor att vederbörande barnhem ej uttoge större belopp i dagavgift och under förutsättning tillika, att landstinget förbunde sig att garantera förbunden att ersätta den brist, som vid dylikt bidrag och dagavgift kunde uppkomma vid inom landstingsområdet belägna barnhem.

Vid ett dylikt system skulle det bli väsentligt starkare intresse för barnhemsstyrelser att söka nedbringa utgifterna och skaffa sig inkomster från enskilda och dylikt.

Barnhusets direktion vågar hysa den förhoppning, att behovet och tilliten till den av barnhuset understödda verksamheten numera kännas så starkt, att ett dylikt system skall kunna genomföras.

Inom barnhusets direktion har vidare diskuterats möjligheten till viss begränsning av bidragen till upptagningshem. Med fasthållande vid den ursprungliga avsikten med barnhusets bidrag eller att hjälpa kommuner, som icke rimligen eller lämpligen själva borde uppehålla barnhem, har framkommit tanken att icke lämna bidrag till vården av barn, som komma från städer av den storlek, att de borde själva halla och bekosta barnhem. Att barn från dylika städer i icke liten utsträckning vistas å av barnhuset understödda hem, framgår av verkställda utredningar. Det antal invånare, som skulle bli utslagsgivande för bidrag eller icke bidrag från barnhuset, torde

bli föremål för närmare utredning. I viss mån måste vid sådan begränsning även stadens art, exempelvis industri- eller sjöstad, öva inflytande.

Hur mycket som enligt ett dylikt system för bidragsgivning kunde besparas, beror givetvis på hur lågt man sätter gränsen. I varje fall lärer icke kunna vinnas så mycket, att önskvärd utvidgning av barnhusets understödsverksamhet kan vinnas.

Då nu fråga på allvar uppkommit om en starkare anknytning av barnhusets verksamhet till samhällets barnavård i dess helhet aktualiseras de rådande svårigheterna. Starka och sakliga skäl tala nu för att den enda och mest rationella lösningen vinnes genom att barnhuset får hjälp från staten helt eller delvis med kostnaderna för någon eller några av de grenar verksamheten omfattar.

Närmast härtill torde vara fosterhemsförmedlingen genom barnavårdsombuden. Om så skedde, skulle ock härigenom vinnas den mycket stora fördelen, att deras arbete auktoriserades och därigenom finge väsentligt större effekt. För närvarande är barnavårdsombudens biträde ett erbjudande åt kommunerna från barnhuset genom förbunden. Huruvida de anlitas, är således helt beroende på vederbörande kommun. Någon rätt att själv taga initiativ tillkommer ej barnavårdsombud. Detta har också tagit sig uttryck i de ovan återgivna bestämmelserna i barnavårdsombudens instruktion, enligt vilken av ombudet påträffade missförhållanden skola anmälas till ombudets arbetsgivare, förbundsledningen, som har att besluta om de åtgärder, vartill ombudets iakttagelser och anmälan må föranleda. Denna ombudets inofficiella ställning har särskilt vid inventeringen av fosterhem trätt i dagen. Det har vid dessa varit vederbörande barnavårdsnämnd, som med biträde av ombuden verkställt inventeringen. Barnavårdsombudet har varit allenast rådgivande.

Med hänsyn till att socialvårdens omorganisation är föremål för särskild kommittéutredning, kan det väl svårigen ifrågakomma att i denna ordning förståtliga barnavårdsombudens verksamhet, men därest staten genom bidrag till barnhuset bekostade barnavårdsombudens verksamhet, vore det dock naturligt, att åt barnavårdsombuden kunde i viss utsträckning uppdragas åligganden och befogenheter, som nu tillkomma statens barnavårdskonsulenter, men som dessa med hänsyn till distriktens storlek ej medhinna. Närmast torde härvid komma i fråga att bereda länsstyrelserna rätt att var inom sitt län kunna anlita jämväl ombuden för biträde i olika avseenden vid fullgörande av de åligganden, som länsstyrelse har beträffande barnavården, särskilt uppsikten enligt 20 § barnavårdslagen.

Framhållas må att bidrag från staten till barnavårdsombuds avlöning givetvis måste få till följd deras rätt till inträde i statens pensionsanstalt.

Finge barnhuset ett tillräckligt ekonomiskt stöd från staten, skulle det bli möjligt att kunna giva sorteringshem och spädbarnshem understöd för större antal platser, vilket är högeligen önskvärt, och möjligen även utvidga understödet till att i andra hand avse hem för stadigvarande vård.

Detta senare förutsätter en ändring av barnhusets reglemente. Ett utkast härtill, vilket dock icke varit föremål för behandling, inom direktionen bifogas.¹⁾ Detsamma giver jämväl uttryck för att barnhusets understödsverksamhet bör begränsas till kommuner, som icke skäligen eller lämpligen själva böra anordna barnhem.

Stockholm den 25 april 1941.

Bror C. Hasselrot.

Ordförande i direktionen över Allmänna barnhuset.

¹⁾ Här ej återgivet.